

РЕЗУЛЬТАТИ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ «ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ, ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ»

Наукова доповідь на засіданні вченої ради Інституту професійної освіти НАПН України 18 березня 2024 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6118>

ТИТОВА

Олена Анатоліївна

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач лабора-
торії науково-методичного
супроводу підготовки фахівців
у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти
НАПН України,
м. Київ, Україна

Анотація. Представлено результати констатувального етапу експериментальної роботи «Теоретичні і методичні основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу» лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України.

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу. Здійснено аналіз широкої джерельної бази, проаналізовано матеріали щодо проблем, перспектив, тенденцій розвитку фахової передвищої освіти. Зроблено висновок, що розвиток фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу багато у чому залежить від професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів, оскільки саме їхня майстерність є основою ефективної професійної підготовки фахівців для пріоритетних галузей економіки країни.

Здійснено дефінітивний аналіз базових понять дослідження, зокрема уточнено суть поняття «професійна компетентність педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти». Досліджено проблему розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у науковій літературі. Виявлено особливості розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у сучасній освітній практиці.

Доведено, що в структурі професійної компетентності педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти варто розглядати п'ять взаємообумовлених компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, поведінково-діяльнісний, особистісно-рефлексивний та емоційно-вольовий.

Визначено основні види та компоненти професійної компетентності, затребувані в сучасній педагогічній практиці, з метою розроблення конкретних методів і прийомів розвитку професійної компетентності педагогів професійної школи.

Констатовано, що за результатами опитування, значна частина педагогів закладів фахової передвищої освіти мають високий та достатній рівень розвитку компонентів професійної компетентності.

З'ясовано, що методологія професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти ґрунтується на

сукупності методологічних підходів (загальних: системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, комунікативного, аксіологічного, культорологічного та специфічних: компетентнісного, інформаційного, технологічного, середовищного, синергетичного, гуманістичного), загальних (науковості, активності та свідомості, зв'язку теорії з практикою, доступності, системності та послідовності, наочності) і специфічних принципів (неперервності, рефлексивності, пріоритету самоосвіти, інтеграції, синергетики, модульності, гуманізації, фундаментальності тощо).

Теоретично обґрунтовано концепцію розвитку професійної компетентності педагогів фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу, ідея якої ґрунтується на припущенні, що для цілеспрямованого розвитку професійної компетентності педагогічних працівників потрібно спроектувати систему, яка функціонально і структурно поєднує цілі, зміст, форми, методи, засоби, навчальні технології, інструменти діагностики тощо за конкретними напрямками зростання професіоналізму означених працівників.

Теоретично обґрунтовано і розроблено методичну систему, яка структурно і функціонально забезпечує невпинне зростання професійної компетентності педагогічних працівників за рахунок поєднання можливостей курсової підготовки, заходів методичної роботи в коледжі (корпоративного навчання), самоосвіти у безперервному опануванні викладачами комплексом сучасних знань і умінь, оволодінні інноваційними технологіями навчання, розвитку їх педагогічних якостей і морально-ціннісних орієнтацій.

Спроектовано структурно-змістову модель розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів, що складається із системно-послідовних, взаємопов'язаних і взаємозумовлених методологічно-цільового, організаційно-суб'єктного, змістово-технологічного та діагностувально-результативного блоків, які схематично візуалізують структуру методичної системи і створюють ідеальне уявлення про безперервне зростання професіоналізму викладачів в умовах освітнього середовища фахового коледжу.

Визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів.

Розроблено інструментарій оцінювання рівнів розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу: визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний, вольовий) та відповідні показники, які відображають зв'язки між складниками феномену як інтегративного утворення особистості. На основі аналізу якісних і кількісних проявів виокремлено чотири рівні розвитку професійної компетентності викладачів: початковий, середній, достатній, високий.

Зроблено висновок, що ключовою проблемою цієї освітньої галузі, яка гальмує її подальшу модернізацію, є недостатня ефективність професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти.

Наведено результати експериментальної роботи, що були отримані впродовж звітного періоду: підготовлено кінцеві результати, опубліковано наукову продукцію, взято участь у масових науково-практичних заходах.

Ключові слова: професійний розвиток; професійна компетентність; педагогічні працівники; фахові коледжі; фахова передвища освіта.

На сучасному етапі модернізації системи фахової передвищої освіти, зумовленому, зокрема, особливими умовами діяльності (пандемія, воєнний, повоєнний часи), ефективність процесу модернізації, зокрема залежить від професійної компетентності педагогічного працівника фахового коледжу, який є активним суб'єктом власного особистісного самовдосконалення та професійної реалізації. Професійний розвиток педагогічного працівника — це безперервний процес прогресивного становлення особистості, прагнення до високих професійних досягнень, поступальний рух до вищих професійних і особистісних рівнів. Він передбачає цілісну та ефективну трансформацію компетентнісного досвіду шляхом подолання деструктивних чинників життя (пандемія, військові дії), професійних суперечностей та вироблення нових якостей професійно-педагогічної поведінки. Кульмінацією професійно-особистісного зростання, становлення та вдоско-

налення педагогів професійної школи в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу є досягнення творчої професійної компетентності, найвищого рівня професійної діяльності.

Аналіз нормативно-правової бази, дисертаційних досліджень та наявного наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених свідчить про досягнення у вивченні аспектів професійного розвитку педагогічних працівників. Незважаючи на значний науковий доробок, доводиться констатувати, що теоретико-методологічні засади професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного періодів є недостатньо розробленими.

Таким чином, причини актуалізації проблеми розроблення та обґрунтування теоретико-методологічних засад професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та пово-

енного часу є цілком зрозумілими, особливо у вигляді таких суперечностей:

- об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих і конкурентоспроможних педагогічних працівниках закладів професійної освіти з високим рівнем самоорганізації професійно-освітньої діяльності та недостатнім рівнем підготовки до творчого саморозвитку, усталеними методологіями професійного розвитку, які не змогли задовольнити цю потребу в умовах пандемії, воєнного та повоєнного періодів;

- вимогами до професіоналізму викладачів, визначеними Національною рамкою кваліфікацій, законами України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», та недостатнім обґрунтуванням теоретико-методологічних засад професійного розвитку викладачів закладів фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного періодів;

- сучасними завданнями закладів фахової передвищої освіти, викликаними специфічними умовами діяльності щодо підготовки професійно компетентних, громадянсько свідомих, патріотично вихованих фахівців, здатних до продуктивної професійної самореалізації принципу навчання впродовж життя, та недостатньою розробленістю системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників фахових коледжів, яка б цьому сприяла;

- нагальною потребою закладів професійної освіти у цілеспрямованому формуванні та розвитку професійних знань, педагогічної майстерності, культурно-моральних і професійно важливих якостей педагогічних працівників та обмеженням науково-методичним супроводом цього процесу в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

Результати наукових досліджень свідчать, що цілеспрямований професійний розвиток педагогів не лише ґрунтується на розгалужених і значних обсягах знань, а й передбачає їх постійне оновлення та поповнення, і тоді педагогічна майстерність стає найвищим рівнем педагогічної діяльності (Енциклопедія освіти, 2021).

У найближчому майбутньому вітчизняні заклади освіти повинні будуть готувати фахівців для роботи в умовах Індустрії 4.0 та 5.0, що передбачає перехід до «розумного» виробництва, раціонального споживання ресурсів, інклюзивності та орієнтації на потреби споживачів. Таким чином, розвиток фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу значною мірою буде залежати від професійної компетентності викладацького складу фахових коледжів,

адже саме їхній професіоналізм є основою результативної професійної підготовки фахівців для пріоритетних галузей економіки країни.

Дослідження *«Теоретичні і методичні основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу»* виконується в Інституті професійної освіти Національної академії педагогічних наук (ІПО НАПН) України лабораторією науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах, починаючи з 2023 року.

Відповідно до програми дослідження було визначено об'єкт, предмет і мету.

Об'єкт дослідження — професійний розвиток педагогічних працівників закладів фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

Предмет дослідження — теоретичні і методичні основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

Мета дослідження: обґрунтування теоретичних й методичних основ розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу; розроблення та експериментальна перевірка технологій розвитку професійної компетентності педагогічних працівників в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу у міжкурсовий період підвищення кваліфікації. Етап дослідження: **констатувальний** (01.01.2023 — 31.12.2023).

Відповідно до об'єкта, предмета й мети дослідження визначено основні завдання констатувального етапу (2023 р.):

- з'ясувати сучасний стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та освітній практиці;
- проаналізувати нормативні документи з питань професійного розвитку педагогічних працівників фахових коледжів;
- здійснити моніторинг освітньої діяльності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти;
- теоретично обґрунтувати концепцію розвитку професійної компетентності педагогів фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу;
- обґрунтувати теоретико-методичні засади розвитку професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу;

- спроектувати методичну систему розвитку професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в особливих умовах діяльності;
- розробити діагностичний інструментарій для визначення рівня розвитку професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в особливих умовах діяльності;
- визначити експериментальну базу та провести констатувальний етап педагогічного експерименту.

На виконання першого завдання було здійснено аналіз широкої джерельної бази (понад 100 наукових публікацій, нормативних документів, звітів, з них майже половина — іноземні джерела). Прослідковано, як розвивалася фахова передвища освіта в умовах пандемії, розвивається зараз, під час воєнного стану, які є виклики, проблеми, які намічаються тенденції. Досліджено особливості розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у сучасній освітній практиці на прикладах провідних фахових коледжів (Бережанського та Ніжинського фахових коледжів НУБіП України, Закарпатського лісотехнічного коледжу Державного вищого навчального закладу «Національний лісотехнічний університет України», Одеського технічного коледжу Одеської Національної академії харчових технологій, Харківського торговельно-економічного коледжу КНТЕУ, Київського фахового коледжу комп'ютерних технологій та економіки Національного авіаційного університету тощо). Здійснено дефінітивний аналіз базових понять дослідження «компетентнісний підхід», «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність викладача» та ін.

Результати наукових пошуків відповідно до завдань констатувального етапу представлено на науково-практичних заходах міжнародного і всеукраїнського рівнів, а також у наукових публікаціях, зокрема у колективній монографії «Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу» (Тітова та ін., 2023 а).

У процесі дослідження було уточнено суть поняття «професійна компетентність педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти», як «інтегративну властивість особистості, що виявляється в педагогічній діяльності, поведінці та вчинках фахівця і зумовлює його готовність і здатність кваліфіковано виконувати свої трудові функції за рахунок збалансованого поєднання

комплексу методологічних, психолого-педагогічних, методичних, організаційних, предметно-галузевих (спеціальних), екологічних, правових та ін. знань, умінь навчально-методичної роботи, навичок виховання і розвитку особистості студентів, необхідних педагогічних здібностей, морально-етичних цінностей і професійних якостей (творче ставлення до освітньої діяльності; розумна любов до студентів; наполегливість і цілеспрямованість; відповідальність; витримка; самовладання; толерантність, доброта; педагогічна спостережливість і уважність; досконале володіння мовою і мисленням; натхнення та інтуїція; оптимізм; педагогічний такт; здоров'я і зовнішній вигляд та ін.) та зумовлює достатні рівні вихованості і навченості здобувачів фахової передвищої освіти» (Тітова та ін., 2023 б).

Доведено, що в структурі професійної компетентності педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти слід розглядати п'ять взаємообумовлених компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, поведінково-діяльнісний, особистісно-рефлексивний та емоційно-вольовий.

За результатами аналізу психологічної структури педагогічної активності було виділено такі структурні компоненти цієї інтегративної характеристики педагогів:

- мотиваційно-ціннісний: включає сформованість мотивації, прагнення до інноваційної педагогічної діяльності та ціннісну орієнтацію педагогів на набуття високого рівня професійної компетентності;
- когнітивно-інформаційний: сукупність теоретичних і технічних (процедурних) знань (наприклад, з педагогіки, психології, методики викладання, цифрових технологій, напрямів наукових досліджень тощо);
- поведінково-діяльнісний: демонстрація комплексу вмінь і навичок, що забезпечують якісне виконання трудових функцій викладача;

- особистісно-рефлексивний: здатність до регуляції власної життєдіяльності та рефлексії в професійній діяльності;

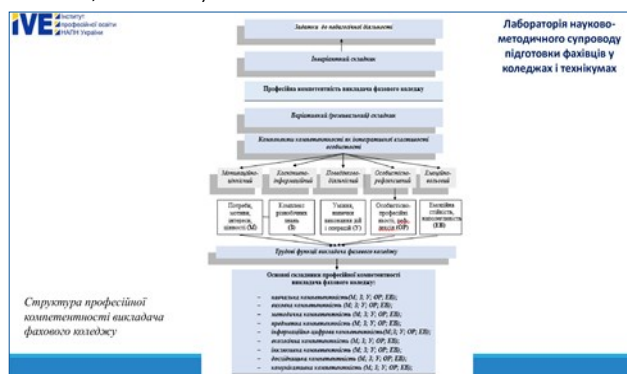
- емоційно-вольовий компонент: включає здатність розуміти власний емоційний стан під час вирішення завдань, наполегливість у саморозвитку, цілеспрямованість дій в інформаційно-освітньому середовищі фахового коледжу.

Досліджену структуру компетентності рекомендовано використовувати для діагностики розвитку явища. Було вирішено також визначити основні види та компоненти професійної компетентності, затребувані в сучасній педагогічній практиці, для розроблення відповідних методів і прийомів розвитку професійної компетентності педагогів закладів фахової передвищої освіти. З цією метою на першому етапі дослідно-експериментальної роботи було проведено опитування педагогічних працівників (389 респондентів) за допомогою Google Forms, що дало змогу визначити складники компетентності, які мають демонструвати сучасні викладачі професійної школи. Зокрема, респонденти визначили такі види професійної компетентності: дидактичну, предметну, методичну, екологічну, інклюзивну, здоров'язбережувальну, економічну, дослідницьку, комунікативну, проєктувальну, оцінювально-аналітичну, організаційну, психологічну, психологічну, загальнокультурну, конфліктологічну, інформаційно-цифрову, виховну, прогностичну, правову, соціальну, політичну та творчу.

На другому етапі експериментальної роботи експерти (26 осіб, серед яких були методисти Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти, педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти та науковці ІПО НАПН України) попарно зіставляли вибрані компетентності. За результатами дослідження складено матриці експертного оцінювання вагомості видів професійної компетентності та результатів визначення коефіцієнтів вагомості означених видів професійної компетентності викладачів

фахових коледжів. Аналіз діаграми розподілу коефіцієнтів вагомості видів професійної компетентності викладачів фахових коледжів дав змогу виокремити найвагоміші види професійної компетентності викладачів фахових коледжів: навчальна, предметна, методична, інформаційно-цифрова, комунікативна, виховна, інклюзивна, дослідницька, екологічна.

Структура професійної компетентності викладача фахового коледжу розглядалася як «інтегративна властивість особистості (з компонентами: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, поведінково-діяльнісний, особистісно-рефлексивний, емоційно-вольовий компоненти), і як поєднання здатностей (за видами професійної компетентності) успішного здійснення навчальної, виховної, методичної, комунікативної, дослідницької та ін. діяльностей. Саме тому для формалізації (схематизації і спрощення) вивчення процесів розвитку досліджуваного феномена доцільно розглядати його структуру в контексті і особистісно-орієнтованого, і компетентнісного методологічних підходів» (Тітова та ін., 2023 а, с. 37-38).

Лабораторією науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України здійснено аналіз факторів, умов розвитку професійної компетентності, встановлено особливості розвитку компонентів цієї інтегративної властивості особистості у педагогічних працівників фахових коледжів. Для організації опитування викладачів засобами Google Forms було розроблено анкету самооцінювання викладачами розвитку компонентів власної професійної компетентності. Зокрема, респонденти мали оцінити свою мотивацію щодо оволодіння високими рівнями професіоналізму (мотиваційно-ціннісний компонент), систему наукових педагогічних знань, на основі яких розвиваються професійні вміння та навички (когнітивно-інформаційний компонент), ком-

плекс умінь та навичок моделювання педагогічних та науково-дослідних завдань, ефективної дії у нестандартних педагогічних ситуаціях, застосування інноваційних технологій навчання (поведінково-діяльнісний компонент), сформованість навичок самоаналізу власної професійно-педагогічної діяльності та спілкування, способів самоконтролю педагога (особистісно-рефлексивний компонент), здатність розуміти власний емоційний стан при розв'язанні педагогічних ситуацій; цілеспрямованість дій в інформаційно-освітньому середовищі фахового коледжу (емоційно-вольовий компонент).

Під час розроблення анкети самооцінювання включено питання щодо профілю закладу фахової передвищої освіти, стажу викладання, педагогічної освіти, кваліфікаційних категорій та викладацького звання. Важливо було також дізнатися, чи задовольняє викладачів існуюча система підвищення кваліфікації та яких нових знань респонденти потребують.

Як свідчать дані опитування половина респондентів має стаж понад 20 років, що пояснює окремі результати про визначення рівня професійної компетентності викладачів фахових коледжів. Наявність педагогічної освіти зафіксована у двох третин респондентів (66,7 %).

Дані щодо кваліфікаційних категорій та педагогічного звання свідчать про високий рівень

викладацького складу закладів фахової передвищої освіти, які взяли участь в опитуванні.

Результати анкетування підтверджують, що 56,3 % педагогічних працівників задоволені сучасною системою підвищення кваліфікації, 31,5 % відчують потребу в певній модернізації, лише 12 % викладачів вважають, що система потребує суттєвого оновлення.

Респонденти найбільше потребують сучасних знань з дисципліни, що викладається (41,7 %), психологічних знань (наприклад, психологічний клімат, темперамент, здібності особистості, індивідуальність, розвиток пам'яті, уваги та мислення, мотивація студентів до навчання) (38,5 %), методичних знань (методика підготовки та проведення семінарів, різноманітних лекцій, застосування проектних методик, ігрових форм навчання тощо) (35,3 %).

За результатами опитування, значна частина педагогів закладів фахової передвищої освіти мають високий рівень розвитку мотиваційно-ціннісного, поведінково-діяльнісного, особистісно-рефлексивного, емоційно-вольового компонентів професійної компетентності (від 48,5 % до 56 %), а когнітивно-інформаційний компонент професійної компетентності педагогів розвинутий на достатньому рівні (33,2 % педагогів). Одночасно було визначено компоненти, розвиток яких потребує особливої уваги.

Результати цього етапу дослідження були враховані при визначенні методологічних принципів та теоретико-методичних засад професійного розвитку викладачів закладів фахової передвищої освіти в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

Методологію професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти становлять загальні (системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, комунікативний, аксіологічний, культурологічний) та специфічні (що визначають особливості дослідження та додають йому новизни) — компетентнісний, інформаційний, технологічний, середовищний, синергетичний, гуманістичний) методологічні підходи.

Визначено загальні (науковості, активності та свідомості, зв'язку теорії з практикою, доступності, системності та послідовності, наочності) та специфічні (неперервності, рефлексивності, пріоритету самоосвіти, інтеграції, синергетики, модульності, гуманізації, фундаментальності тощо) принципи, дотримання яких покликано забезпечити безперервний розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти.

У концепції розв'язання досліджуваної проблеми було враховано комплекс характеристик основних положень, наукових підходів, принципів, етапів, напрямів, завдань, цілей, умов, форм, засобів, технологій системного розвитку досліджуваного феномена.

Концептуальна ідея дослідження ґрунтується на припущенні, що для цілеспрямованого розвитку професійної компетентності педагогічних працівників потрібно спроектувати систему, яка функціонально і структурно поєднує цілі, зміст, форми, методи, засоби, навчальні технології, інструменти діагностики тощо за конкретними напрямами зростання професіоналізму означених працівників, і запровадження якої в освітній процес закладу фахової передвищої освіти в умовах воєнного і повоєнного часу позитивно впливатиме на якість професійної підготовки фахових молодших бакалаврів.

Педагогічні умови цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів, з одного боку, визначено та теоретично обґрунтовано таким чином, щоб вони мали наукову новизну і представляли за своїм змістом нове педагогічне знання, і водночас урахували досягнення попередників щодо освітнього процесу, педагогічних явищ, обставин ефективності розвитку суб'єкта експериментально визначалися в три етапи. До того ж, педагогічні умови проаналізовано в контексті структури педагогічної системи: мети, завдань, змісту освіти, методів, форм і прийомів навчання та контролю досягнутих результатів.

На першому місці за значущістю експерти розмістили умову «Сформованість у фаховому коледжі гнучкої системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників» та, відповідно, посіла перше місце. Цей факт не був для нас неочікуваним: так як серед специфічних принципів розвитку професійної компетентності педагогічних працівників коледжів нами виокремлено принцип безперервності: «... професійний розвиток фахівця, зокрема педагога, є багатограним, багатофакторним процесом послідовного, системного накопичення обсягу різноманітних знань, формування комплексу практичних умінь і навичок, виховання професійних цінностей і особистісно-професійних якостей» (Тітова та ін., 2023 с).

Друге місце в загальній системі ранжування посіла умова «Активна взаємодія фахового коледжу з науковими установами НАПН України, закладами вищої освіти, Науково-методичним центром вищої та фахової передвищої освіти щодо виконання спільних проєктів, грантів, організації конкурсів, олімпіад, участі в роботі науково-практичних конференцій, вебінарів, семінарів тощо». Третє місце за вагомістю експерти відвели умові «Запровадження в освітньому середовищі коледжу прогресивних моделей професій-

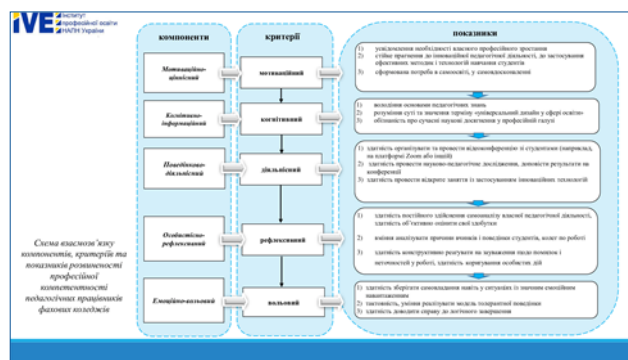
ного розвитку педагогічних працівників, зокрема принципів концепції «організації, що навчається» (Тітова та ін., 2023 с).

У ході дослідження доведено, що в освітній процес закладу фахової передвищої освіти доцільно запровадити методичну систему, яка структурно і функціонально забезпечує безперестанне зростання професійної компетентності педагогічних працівників за рахунок поєднання можливостей курсової підготовки, заходів методичної роботи в коледжі, самоосвіти у безперервному опануванні викладачами комплексом сучасних знань і умінь, оволодінні інноваційними технологіями навчання, розвитку їхніх педагогічних якостей і морально-ціннісних орієнтацій. За таких умов методична система розглядається як складне динамічне утворення ієрархічно пов'язаних компонентів (цілей, змісту, методів, форм, засобів, результатів, контролю і корекції результатів розвитку інтегративної характеристики педагога), які утворюють єдину дієву структуру, спрямовану на досягнення стратегічних, тактичних і оперативних цілей професійного розвитку педагога. Модель означеної системи є ідеальним представленням структурних зв'язків її частин і показує вплив інформаційно-цифрових технологій на всі складові процесу професійного розвитку викладачів у фахових коледжах.

Для діагностики розвиненості компонентів професійної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти було визначено критерії та відповідні показники, що відображають зв'язки між складниками феномена як інтегративного утворення особистості.

Експериментальні дослідження показали, що запропонований діагностичний інструментарій є валідним і надає надійні дані для диференціації викладачів закладів фахової передвищої освіти на групи з початковим, середнім, достатнім і високим рівнями розвитку професійної компетентності.

Зокрема, рівень розвитку *мотиваційно-ціннісного компонента* професійної компетентності викладачів оцінювався за такими показниками:

- усвідомлення необхідності власного професійного зростання;

- стійке прагнення до інноваційної педагогічної діяльності, застосування ефективних методик і технологій навчання студентів;

- сформована потреба в самоосвіті, самовдосконаленні;

когнітивно-інформаційного:

- володіння основами педагогічних знань;

- розуміння суті та значення терміну «універсальний дизайн у сфері освіти»;

- обізнаність про сучасні наукові досягнення в професійній галузі;

поведінково-діяльнісного:

- здатність організувати та провести відеоконференцію зі студентами (наприклад, на платформі Zoom або іншій);

- здатність провести науково-педагогічне дослідження, доповісти результати на конференції;

- здатність провести відкрите заняття із застосуванням інноваційних технологій;

особистісно-рефлексивного:

- здатність постійного здійснення самоаналізу власної педагогічної діяльності, здатність об'єктивно оцінити свої здобутки;

- вміння аналізувати причини вчинків і поведінки студентів, колег по роботі;

- здатність конструктивно реагувати на зауваження щодо помилок і неточностей у роботі, здатність коригування особистих дій;

емоційно-вольового:

- здатність зберігати самовладання навіть у ситуаціях зі значним емоційним навантаженням;

- тактовність, вміння реалізації моделі толерантної поведінки;

- здатність доводити справу до логічного завершення.

Найістотніші наукові результати за звітний період.

Обґрунтовано та розроблено концепцію розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

Теоретично обґрунтовано і розроблено методичну систему розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу та розроблено її модель.

Визначено принципи та обґрунтовано педагогічні умови розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

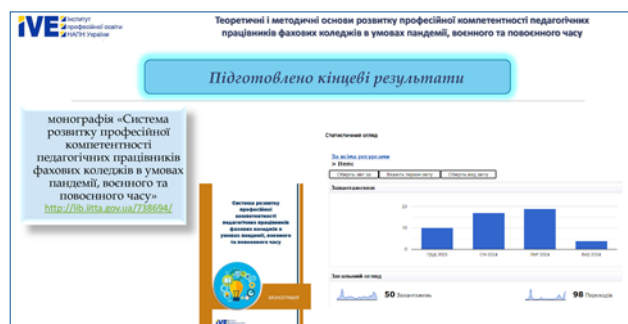
Узагальнення результатів аналізу матеріалів щодо перспектив, тенденцій розвитку фахової передвищої освіти, особливостей розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів у сучасній освітній практиці, а також на основі проведеного опитування 883 педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти з'ясовано такі проблеми:

- необхідність оптимізації мережі закладів фахової передвищої освіти;
- розбалансованість системи спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах фахової передвищої освіти;
- невідповідність якості підготовки випускників закладів фахової передвищої освіти вимогам роботодавців;
- низька взаємодія закладів фахової передвищої освіти та роботодавців щодо визначення переліку компетентностей випускників, відсутність сучасних баз виробничих практик;
- падіння престижу педагогічної діяльності, недостатня мотивація педагогічних працівників здійснювати освітній процес на високому науково-методичному рівні, відсутність профільних освітніх програм підготовки викладачів для коледжів та ін.

Зроблено висновок, що ключовою проблемою цієї освітньої галузі, яка гальмує її подальшу модернізацію, є недостатня ефективність професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти.

Підготовлено *кінцеві результати*, які активно популяризуються і розповсюджуються:

- монографію «Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу» (Тітова та ін., 2023 а);

- «Термінологічний словник викладача фахового коледжу» (Тітова та ін. 2023 б);

- понад 50 опублікованих одиниць наукової продукції.

У звітному році вчені лабораторії взяли участь у 41 масовому науково-практичному заході, з них у 22 міжнародних заходах, де були апробовані отримані результати.

З них організовано і проведено лабораторією два *Всеукраїнських науково-практичних вебінарів*.

- Всеукраїнський науково-практичний вебінар «Інноваційні технології розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу» (Тітова та ін., 2023 а);

коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу» 28 квітня 2023 р.;

• Всеукраїнський науково-практичний вебінар «Технології професійного розвитку педагогічних працівників фахових коледжів» 26 жовтня 2023 р.

Отже, завдання констатувального етапу експериментальної роботи за темою наукового дослідження «Теоретичні і методичні основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу» вченими лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Кремень, В.Г. (Ред.). (2021). *Енциклопедія освіти. (2-ге вид. доповнене та перероблене)*. Київ: Юрінком Інтер.
- Тітова, О.А. (Ред), Лузан, П.Г., Пашенко, Т.М., Мося, І.А., Остапенко, А.В., & Ямковий, О.Ю. (2023 а). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу: монографія*. Київ: ІПО НАПН України, <https://doi.org/10.32835/978-617-95325-6-6/2023>. <http://lib.iitta.gov.ua/738694/>
- Тітова, О.А. (Ред), Лузан, П.Г., Пашенко, Т.М., Мося, І.А., Остапенко, А.В., & Ямковий, О.Ю. (2023 б). *Термінологічний словник викладача фахового коледжу*. Київ: ІПО НАПН України. <https://doi.org/10.32835/978-617-95325-7-3/2023>. <http://lib.iitta.gov.ua/738693/>
- Тітова, О., Лузан, П., Мося, І., & Пашенко, Т. (2023 с). Педагогічні умови розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. *Освіта. Інноватика. Практика: науковий журнал*, 8(11), 84-90. <http://lib.iitta.gov.ua/737800/>

RESULTS OF BACKGROUND RESEARCH "THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHING STAFF AT VOCATIONAL COLLEGES DURING THE PANDEMIC, WAR AND POST-WAR PERIODS"

Scientific report at the meeting of the Academic Council of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine on March 18, 2024

Olena Titova

DSc in Pedagogy, Professor, Head of the Laboratory of Scientific and Methodological Support for Specialists Training at Colleges and Technical Schools, Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article presents the results of the background research "Theoretical and Methodological Foundations of the Development of Professional Competence of Teaching Staff at Vocational Colleges During the Pandemic, War and Post-War Periods". The research was conducted by the Laboratory of Scientific and Methodological Support for the Training of Specialists in Colleges and Technical Schools of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

Theoretical and methodological principles of the professional development of teaching staff at vocational pre-higher education institutions during pandemic, wartime and post-war periods were substantiated. A wide range of sources was analysed. It included materials related to the problems, prospects and trends in the development of vocational pre-higher education. It was concluded that the development of vocational pre-higher education during the pandemic, war and post-war period depended to a large extent on the professional competence of the teaching staff at vocational colleges since the teaching skills were the basis for the effective professional training of specialists for the priority sectors of the country's economy.

A definitive analysis of the basic concepts of the research was carried out, in particular, the essence of the concept of "professional competence of a college teacher" was clarified. The problem of the development of the professional competence of the college teacher was studied in the scientific literature. The peculiarities of the phenomenon in modern educational practice were revealed.

It was proved that the structure of the professional competence of a college teacher includes five interdependent components: Motivational and Value, Cognitive-informational, Behaviour and Activity, Personal Reflection, Emotion and Volition.

The main types and components of professional competence in demand in modern pedagogical practice were

identified to provide specific methods and techniques for developing VET teachers' professional competence.

It was stated that according to the survey results, a significant part of the teachers at vocational pre-higher education institutions had a high and sufficient level of development of the components of professional competence.

It was found out that the methodology of professional development of teaching staff at vocational pre-higher education institutions was based on a number of methodological approaches (general: systemic, person-oriented, activity, communicative, axiological, cultural and specific: competence, information, technological, environmental, synergistic, humanistic), general principles (scientific, activity and consciousness, connection between theory and practice, accessibility, systematicity and consistency, clarity) and specific principles (continuity, reflexivity, priority of self-education, integration, synergy, modularity, humanization, fundamentality, etc.).

The concept of developing the professional competence of teachers at vocational colleges during the pandemic, war and post-war periods was theoretically substantiated. The main idea was based on the assumption that for the purposeful development of professional competence of college teachers it is necessary to design a system that functionally and structurally combines goals, content, forms, methods, means, educational technologies, diagnostic tools, etc. in specific areas of professional growth of the specified employees.

A methodological system was theoretically substantiated and developed. This system structurally and functionally ensures continuous growth of professional competence of a teacher through a combination of course training opportunities, methodical activities in the college (corporate training), self-education of teachers in continuous mastery of a complex of modern knowledge and skills, mastery of innovative learning technologies, development of their pedagogical qualities and moral and value orientations.

The structural-content model of the development of the professional competence of teaching staff of vocational colleges was designed. The model contains the system-sequential, interconnected and mutually determined methodological-target, organizational-subject, content-technological and diagnostic-resultative blocks. The blocks schematically visualized the structure of the methodological system and created an ideal vision of the continuous growth of the professionalism of teachers in the conditions of the vocational college educational environment.

The learning conditions for the purposeful development of the professional competence of teachers at vocational colleges were defined and theoretically substantiated.

A set of tools for assessing the level of professional competence development of teaching staff at vocational colleges in pandemic, war and post-war periods was developed: Criteria (Motivation, Cognitive, Activity, Reflection, Volition) and corresponding indicators that reflected the connections between the components of the phenomenon as an integrative personality formation were defined. Based on the analysis of qualitative and quantitative manifestations, four levels of development of teachers' professional competence were distinguished: basic, elementary, intermediate and advanced.

It was concluded that the key problem of college education, which hinders its further modernization, was the insufficient system of the college teacher professional development.

The results of experimental work obtained during the reporting period were presented, discussed and published.

Keywords: professional development; professional competence; teaching staff; vocational colleges; vocational pre-higher education.

Дата публікації: 10 травня 2024 р.